

Kronika

MARKO KRAVOS, TRETJE OKO

Književnost

Cankarjeva založba je lani med skrbno izbranimi knjižnimi novitetami uvrstila v svoj program in izdala dvoje opaznih pesniških zbirk zamejskih avtorjev z že utrjenim imenom in kajpada pesniškim delom: Tretje oko Marka Kravosa* in Kamen molka Andreja Kokota. Da sta zbirki izšli pri ljubljanski založbi, je morda zgolj naključje, vendar pa implicira to dejanje tudi širši, kulturno-politični aspekt povezovanja zamejske kulture in literature z matično in združevanje v enoten kulturno-jezikovni prostor. Ta vse bolj didamičen pretok pesniških informacij se zdi v zadnjem času, ko »centralne« pesniške pobude niso tako izrazite kot pred leti (že evidentiran zaton avantgarde), se zdi celo aktivnejši »od zunaj«; iz zamejstva prihajajo v zadnjih mesecih v Slovenijo knjige, ki bi se jih tudi tu razveselili spričo mnogih inovacij in tehničnih informacij, ki jih prinašajo (Lojze Spacal, Marjan in Marko Kravos, Edvard Zajec, Avgust Černigoj, Robert Hlavaty, če omenimo samo nekaj avtorjev). Žal pa nekateri birokratski zadržki preprečujejo tem delom, da bi po kar najkrajši poti prišli v roke bralcem v Sloveniji.

Poezija Marka Kravosa je iz teh knjižgotrških zagat izločena že zaradi njene osrednosti, kot temu radi pravimo. S tem pa sta ji že per positionem zagotovljena določena vrednost in pomen. Tretje oko s tremi cikli: Jaz o tem, Biografija s kredom in Tretje oko ohranja temeljne značilnosti tradicionalne slovenske povojne poezije; antropocentrične, izpovedne, v iskanju položajnih

vrednot in funkcij ubesedenega lirskega subjekta, v preverjanju vrednosti in trdnosti medija izrekanja razmerij med pesniško resnico in njenim izkustvenim temeljem. Kajpada vsebuje Kravosova poezija vsaj še dvoje opaznih sestavin — polemično politično aktualnost, spričo posebnih družbenih okoliščin njene nastajanja in recepcije življenjskih navdihov iz najbližjega konkretnega sveta, pa tudi ironično-parodične in samoparodične, s čimer presega navidezno hierarhizacijo in družbeno slojevitost na eni strani, na drugi pa terja (tudi od samega sebe) osebnostno in narodnostno identiteto in subjektiviteto. Kravosova ironija (Jaz o tem, Leva desna, Zamejska žalost, Ja ali ne, Refleksija, Cunja, Klobuk in glava, O snagi) ni le element kritike konkretne družbe in človekove neogljenosti v njej, marveč ima širše, obče človeške kritične namere. Kravosu je opazovana družba tudi možnost posplošitve in že kar uzakonjanja, zato je tudi ne lokalizira, čeprav je lokalna pogojenost izvir ironičnih pristopov v izoblikovanju pesniških vizij. In naposled je Kravosova ironija čisto osebnostna; kritika malomeščanske razvajenosti, malodušnosti in brezbriznosti. Njen vrh je samoironija (Tolažba); kot nadomestek deklarativnosti?

Marko Kravos se v kompozicijah tekstov v dobršni meri zateka k znanim pesemskim oblikam — tri, štiri in petvrstnicam, ciklu desetih kratkih pesmi (Tretje oko), štirih pesmi (Variacije o pikah) in dveh pesmih (Nesrečna ljubezen, vendar se zdi oblika tekstov bolj naključna in ne pogojuje teme, nekoliko pa je povezana s tradicionalnimi pesemskimi značilnostmi, npr. rimo, vendar zelo redko, pa tudi drugimi besednimi figurami, zlasti geminizacijo, anaforo, epiforo (Prazno, Vrata), besedno igro (Variacije o pikah).

(* Marko Kravos, Tretje oko, Cankarjeva založba, Ljubljana 1979, spremna beseda Taras Kermauner, opremil Klavdij Palčič, str. 102)

V ciklu Biografija s kredo je tematika zožena na osebno doživljajsko in izpovedno, izkustveno preverjanje lastnih dimenzij v konfrontaciji z okoljem, trenutkom, časom, dogajanjem, zunanjimi mehanizmi, ali pa iskanje notranjih identitetnih ravnovesij (Moje telo, Pravzaprav, Nočni obisk). V ciklu Tretje oko, najbolj »čisto« poetičnem, liričnem v zbirki, je Marko Kravos še zožil svoje intimno popotovanje v krog ljubezenskih refleksij; kratkih, lapidarnih, brez presunljivih pretresov, kot da bi ljubezen ne bila ena izmed eksistencialij v človekovem življenju. A pesnik si ne dela več iluzij, s čimer je tudi njena transcendenčna magija odpravljena. »Zmagala« je resnica; resnica ironije in ironična resnica, brez traktoloških poseganj v zapleteni svet — s tako bornim orožjem, kot so besede, čeprav se ne odreka možnosti njenih socialno in družbeno-kritičnih dimenzij, sicer bi te poezije sploh ne bilo. Skozi avtorefleksijo se pesniški subjekt vendarle odziva na svet kot njegov prefinjen opazovalec in raziskovalec.

ANDREJ KOKOT, KAMEN MOLKA

Kokotova nova pesniška zbirka Kamen molka,* izšla je pri Cankarjevi založbi istočasno z zbirko Tretje oko Marka Kravosa, se v primerjavi z delom svojega tržaškega stanovskega kolege trdneje, razvidneje in zavestneje dotika tistih usodnostnih tem, ki jih doživljajska membrana poeta, koroškega Slovenca, zaznava kot odločujoče v osebni in narodnostnem življenju. Andrej Kokot že v uvodnem ciklu Ujetost-Samota aktualizira temeljna izhodišča svojih koroških popotovanj in martirijev, razpetih med »vseenostjo«, »vdanostjo«, »ujetostjo«, »razdanost-

jo«, »osamelostjo«, »brezvestje«. Kokotova poezija je tragična v svojem zavedajočem se doživljanju konca in v vztrajanju na svoji poti kot najtrdnejši dolžnosti, zavesti in vesti. Njegova elegična zaprtost v vizionarno doživljanje konfliktov intimnega sveta z nerazvidnim, a slutenim političnim svetom, ne išče stikov in možnosti razreševanj nasprotij; njuno temeljno razmerje je mimobežno, čeprav kavzalno.

V ciklu Kamen molka, tej najbolj pesimistični variaciji ene in iste teme, prekrite v metaforični jezik podob narave v njenih prelomnih, »pogubnih«, uničujočih otenkih, Kokotova poezija napoveduje lastni poraz-molk. To ni praznina izpovedne (ne)možnosti, odsotnost pesniških tem in slutnja neodzivnosti določenega tipa pesniškega sporočila. Gre za veliko več, za proces načrtnega omejevanja, onemogočanja nastajanja (uveljavljanje je že druga, kasnejša dimenzija) pesniškega, jezikovnega ustvarjalnega procesa: »Pred moja usta (so zvalili kamen ponižanja) in vanj vklesali molk. / Pred moj dom / so položili mojo ubito besedo / in jo zašuli s cvetjem veselja«. Kokotova poezija v tem ciklu je neke vrste tragični ekspresionizem (Smrt pesnika), toliko bolj presunljiv spričo njegovih ne samo osebnih, bi lahko rekli, ampak že posplošenih razmerij do sveta. Kokotova poezija ne imenuje neposrednega »sovražnika«, povzročitelja »molk«, kot da je njegova vizija neimeljljiva, spričo njegove vseobsegajoče in usodnostne, posplošene razsežnosti. Kokot se izogiba slehernih politoloških kategorij, ki bi svet zoževale v funkcijo mehanicistično-tehnokratskih-etastističnih prepoznavnih znamenj. To bi morda počeli družbeni kritiki, ne pa pesniki. In Kokot je senzibilen pesnik v prisluškanju svojemu notranjemu jeziku.

Šest Pesmi za ženo, kot neke vrste intermezzo, ne dovoljuje pravega razraščanja napovedane teme. To ni lju-

* Andrej Kokot — Kamen molka, Cankarjeva založba Ljubljana 1979, spremna beseda Matjaž Kmecl, opremil Matjaž Vipotnik, str. 74)